

УДК 349.6:630(477)

О. О. Савчук,
аспірантка
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОЦЕДУРНИХ ПРАВОВІДНОСИН У ЛІСОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Розглянуто підходи до розуміння юридичного процесу. Визначено процедури володіння, користування й розпорядження лісами, а також забезпечення охорони, відтворення й використання лісових ресурсів.

Ключові слова: процедурні правовідносини, володіння, користування, розпорядження, ліс.

На сьогоднішній день у правовій літературі постає питання щодо наукових підходів до юридичного процесу, спостерігається брак однаковості в розумінні цієї категорії. Даною проблемою займалися такі науковці, як А. П. Гетьман, В. О. Лучін, В. С. Основін, В. Д. Сорокін, В. І. Камінська, В. О. Тарасова, В. С. Аракчев, П. О. Недбайло, В. М. Протасов, В. К. Бобров, В. М. Горшенков, Н. Г. Саліщева, М. І. Байтін, М. І. Яковенко, М. С. Шакарян, Д. В. Ковальський, І. О. Галаган, В. І. Іконицька та ін.

У науці склалося 2 підходи до розуміння юридичного процесу: у вузькому значенні він розглядається лише у зв'язку з юрисдикційною діяльністю з вирішення правових спорів і розгляду справ щодо вчинення тих

чи інших правопорушень. При вивченні правової процедури як родового поняття стосовно до юридичного процесу, робиться поділ її на процесуальну (юридичний процес), матеріальну і правотворчу. Якщо для юридичного процесу основними виступають охоронні правовідносини, для реалізації яких вони служать, то для матеріальної процедури основними є матеріальні регулятивні правовідносини. Оскільки впорядкованість діяльності виконавчих і розпорядчих органів є відмінною від органів судових, то порядок діяльності цих органів слід розглядати як процедуру, що становить початкову форму регламентації, яка згодом може бути перетворена на процесуальну форму. У широкому розумінні процесу ви-

ходять з рівнозначності понять «процедура» і «процес» і поширення процесуальної форми не лише на юрисдикційну діяльність, а й на всі види позитивної правозастосовної діяльності.

Правозастосовний процес охоплює врегульовану процесуальними нормами як юрисдикційну, так і позитивну діяльність, яка, у свою чергу, за предметною ознакою поділяється на окремі види, що відповідають певним галузям матеріального права [2, с. 113].

В основу даної публікації покладено аналіз вузького розуміння юридичного процесу.

Відмітимо, що стосовно питань співвідношення матеріальних і процесуальних норм можна виділити 2 позиції. З точки зору А. П. Гетьмана, «перша виражається такою формулою: якщо норма матеріального права, виражаючи зміст прав і зобов'язань суб'єктів права, відповідає на питання, що треба зробити для реалізації цих прав і зобов'язань, то норма процесуального права відповідає на питання, як, яким чином, у якому порядку названі права і обов'язки можуть чи мають бути реалізовані... Друга позиція стосовно матеріальних і процесуальних норм належить В. І. Камінській. Розподіляючи процесуальні норми як організаційні і власне процесуальні, вона гада-

ла, що в основі об'єднання таких видів норм в одну загальну групу є те, що організаційні та процесуальні норми регулюють відносини, котрі перебувають від базису далі, ніж ті, які регулюють норми матеріального права. «Відношення таких норм до економічного базису, – зазначає названий автор, – визначає і їхні особливості» й «розмежування матеріальних та процесуальних норм будується на різниці регульованих суспільних відносин із точки зору їхнього наближення до базису» [1, с. 40].

В. М. Протасов наголошує, що основні правовідносини – це та база, той фундамент, над яким надбудовується система процедурних відносин і який визначає природу юридичної процедури [5, с. 56]. У чинному Лісовому кодексі України (далі – ЛКУ) лісові відносини трактуються як суспільні, що стосуються володіння, користування й розпорядження лісами і спрямовуються на забезпечення охорони, відтворення і стале використання лісових ресурсів з урахуванням екологічних, економічних, соціальних та інших інтересів суспільства.

Використання лісових ресурсів може здійснюватися в порядку загального і спеціального використання. У порядку загального використання громадяни мають право в лісах державної й комунальної власності, а та-

кож за згодою власника в лісах приватної власності вільно перебувати, безоплатно, без видачі спеціального дозволу збирати для індивідуального споживання дикорослі трав'яні рослини, квіти, ягоди, горіхи, гриби та інше, крім випадків передбачених ЛКУ та іншими законодавчими актами України. Максимальні норми безоплатного збирання вказаних дикорослих об'єктів установлюються органами виконавчої влади відповідно до ЛКУ за поданнями органу виконавчої влади з питань лісового господарства Автономної Республіки Крим і територіальних органів виконавчої влади з питань лісового господарства, погодженими з органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим і територіальними органами центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища.

Під час здійснення загального використання в лісах лісових ресурсів громадяни зобов'язані виконувати вимоги пожежної безпеки, користуватися лісовими ресурсами способами і в обсягах, що не завдають шкоди відтворенню цих ресурсів, не погіршують санітарного стану лісів. У порядку спеціального використання лісових ресурсів можуть здійснюватися: (а) заготівля де-

ревини, (б) заготівля другорядних лісових матеріалів, (в) побічне лісове користування, (г) використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних та освітньо-виховних цілей і потреб мисливського господарства; (д) проведення науково-дослідних робіт.

Спеціальне використання лісових ресурсів здійснюється в межах лісових ділянок, виділених для певних цілей. Організація охорони й захисту лісів передбачає проведення комплексу заходів, спрямованих на (а) збереження лісів від пожеж, незаконних рубок, пошкодження, ослаблення чи іншого шкідливого впливу і (б) на захист від шкідників і хвороб. Власники лісів і постійні лісокористувачі зобов'язані розробляти і провадити в установленний строк комплекс протипожежних та інших заходів, спрямованих на збереження, охорону й захист лісів.

Перелік протипожежних та інших заходів, вимоги щодо складання планів останніх визначаються центральним органом виконавчої влади з питань лісового господарства, органами місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень. Попередження поширення в лісах шкідників і хвороб забезпечується шляхом систематичного спостереження за станом лісів,

своєчасного виявлення осередків шкідників і хвороб лісу, здійснення профілактики виникнення таких осередків, їх локалізації й ліквідації. Відповідно до ЛКУ забезпечення охорони й захисту лісів покладається на органи виконавчої влади з питань лісового господарства й органи місцевого самоврядування, на власників лісів і постійних лісокористувачів.

Виконання завдання охорони й захисту лісів на території України покладено на державну лісову охорону, що діє у складі центрального органу виконавчої влади з питань лісового господарства, органу виконавчої влади з питань лісового господарства Автономної Республіки Крим, територіальних органів центрального органу виконавчої влади з питань лісового господарства, на підприємства, установи й організації, що належать до сфери його управління, а також на лісову охорону постійних лісокористувачів і власників лісів.

Відтворюються ліси для досягнення оптимальної лісистої шляхом: (а) творення в максимально короткі строки нових насаджень найбільш економічно й екологічно доцільними способами й технологіями; (б) підвищення водоохоронних, ґрунтозахисних, санітарно-гігієнічних, та інших корисних властивостей лісів і захисних лісових наса-

джень; (в) поліпшення їх якісного складу, підвищення продуктивності й біологічної стійкості. Цей процес здійснюється за допомогою відновлення й лісорозведення. Відновлення лісів провадиться на лісових ділянках, що були вкриті лісовою рослинністю (зруби, згарища тощо). Обсяги робіт щодо відновлення й лісорозведення визначаються на підставі матеріалів, представлених фахівцями з лісовпорядкування, або спеціального обстеження з урахуванням фактичних змін у лісовому фонді України і стану земель, що підлягають залісенню. Ці процеси здійснюються способами, що забезпечують створення продуктивних деревостанів з високими захисними властивостями.

З метою підвищення продуктивності лісів їх власники й постійні лісокористувачі вживають заходів щодо: (а) зменшення площі земель, зайнятих чагарниками, рідколіссям, низькоповотними й нестійкими деревостанами; (б) підвищення родючості ґрунтів шляхом меліорації, запобігання ерозії ґрунтів, заболочуванню, засоленню та іншим негативним процесам; (в) запровадження сучасних досягнень селекції, лісового насінництва, сортовипробування найцінніших для господарства деревних порід; (г) ефективного догляду за лісовими культура-

ми; (д) охорони лісів від пожеж, захисту від шкідників і хвороб; (е) оптимізації вікової структури лісонасаджень.

Для поліпшення якісного складу лісів, їх оздоровлення, посилення захисних властивостей зазначені суб'єкти запроваджують лісогосподарські заходи. Це в основному такі види рубок, як для догляду за лісом, санітарні, лісовідновні в деревостанах, що втрачають захисні, водоохоронні та інші корисні властивості, а також ті, що пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків і похідних деревостанів [3, с. 170].

Суспільні відносини у сфері використання, відтворення й охорони лісів поділяються на матеріальні та процесуальні. До процесуальних належать ті, що виникають у зв'язку з порядком видачі дозволів на використання лісових ресурсів, з наданням земельних лісових ділянок у користування, з проведенням лісоустрою тощо. Постановою Кабінету Міністрів від 23 травня 2007 р. «Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів» установлено порядок спеціального використання лісових ресурсів і видачі спеціальних дозволів на це (далі – Постанова КМУ) [4]. Цей порядок їх використання визначає умови й механізм останнього, а саме: заготівлі деревини під час проведення рубок

головного й побічного лісового користувань, другорядних лісових матеріалів, і застосування корисних властивостей лісів.

Підприємства, установи, організації і громадяни, зайняті спеціальним використанням лісових ресурсів, зобов'язані:

- провадити роботи способами, що не спричиняють ерозії ґрунту, негативного впливу на стан водойм та інших природних об'єктів;

- дотримуватися правил протипожежної безпеки в місцях проведення робіт, вживати протипожежні заходи, а у випадках виникнення лісових пожеж сприяти їх гасінню;

- не допускати захаращення лісових ділянок, суміжних з лісосіками й територіями, які розчищаються для будівництва чи інших потреб;

- забезпечувати збереження підросту і не призначених для рубки дерев;

- зберігати й не допускати пошкодження межових, кварталних, ділянкових стовпів, осушувальних мереж, меліоративних та інших споруд, розташованих на ділянках, відведених для користування;

- провадити очищення лісо-сік незалежно від виду рубки від порубкових решток способами й у строки, визначені Мінагрополітики за поданням Держлісагентства, погодженим з Мінприроди;

– не залишати недоруби (не вирубані своєчасно призначені для рубки окремі дерева або групи дерев на розпочатих лісо-сіках) і заготовлену деревину на місцях рубок по закінченні строків її заготівлі й вивезення;

– виконувати інші вимоги, передбачені Постановою КМУ, де йдеться про порядок спеціального використання лісових ресурсів та іншими нормативно-правовими актами з питань спеціального використання лісових ресурсів.

Заготівля деревини в процесі проведення рубок головного користування відбувається з дотриманням принципів безперервного, невиснажливого й раціонального використання лісових ресурсів, збереження умов відтворення високопродуктивних деревостанів, їх екологічних та інших корисних властивостей. Постанова КМУ, встановлюючи порядок видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів, називає умови й механізми видачі лісорубного або лісового квитка як спеціального дозволу на використання лісових ресурсів. Цей документ видається органом виконавчої влади з питань лісового господарства Автономної Республіки Крим, територіальними органами Держлісагентства на заготівлю деревини під час проведення рубок головного користування

на підставі затвердженої в установленому порядку розрахункової лісосіки. Лісовий квиток видається щороку на підставі лімітів використання лісових ресурсів під час заготівлі другорядних лісових ресурсів, здійснення побічних лісових користувань (у межах території й об'єктів природно-заповідного фонду – за погодженням з органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, Мінприроди). Для його одержання підприємства, установи, організації і громадяни подають заявку на використання лісових ресурсів. Передача лісового квитка іншому лісокористувачеві можлива лише на підставі його письмової заяви власником лісів або постійним лісокористувачем. З моменту видачі лісорубного або лісового квитка виділені лісокористувачеві лісові ділянки (лісосіки) здаються під його охорону [4] .

Отже, розглянувши процедурні правовідносини в лісовому законодавстві як упорядковану діяльність виконавчих і розпорядчих органів, можемо стверджувати, що вони становлять собою початкову форму врегулювання суспільних відносин. Вони виникають у зв'язку з видачею дозволів на використання лісових ресурсів, надання земельних лісових ділянок у

користування, проведення лісо-устрою тощо.

Виходячи з викладеного можемо зробити висновок, що в лісовому законодавстві чітко ви-

значені процедури з володіння, користування й розпорядження лісами, а також забезпечення охорони, відтворення й використання лісових ресурсів.

Список літератури: 1. *Гетьман А. П.* Вступ до теорії еколого-процесуального права України: монограф. / А. П. Гетьман. – Х.: Основа, 1998. – 205 с. 2. *Колотинская Е. Н.* Правовые основы природно-ресурсовых кадастров в СССР: монограф. / Е. Н. Колотинская – М.: Изд-во МГУ, 1986. – 131 с. 3. Лісовий кодекс України від 08.02.2006 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – № 21. – Ст. 170. 4. Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів: Пост. КМУ від 23.05.2007 р., № 724 // Офіц. вісн. України. – 2007. – № 37. – Ст. 1478. 5. *Протасов В. М.* О насущей потребности в новой учебной дисциплине – «Общей теории процессуального права» // Гос-во. и право. – 2003. – № 2. – С. 53-59.

НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К ПРОЦЕДУРНЫМ ПРАВООТНОШЕНИЯМ В ЛЕСНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМ ПРАВО УКРАИНЫ

Савчук Е. А.

Рассмотрены подходы к пониманию юридического процесса. Определены процедуры владения, пользования и распоряжения лесами, а также обеспечения охраны, воспроизводства и использования лесных ресурсов.

Ключевые слова: процедурные правоотношения, владения, пользование, распоряжение, лес.

SCIENTIFIC APPROACHES TO THE PROCEDURAL LEGAL RELATIONS IN THE FOREST ECONOMY OF UKRAINE

Savchuk E. A.

The article discusses to understanding the legal process. Procedure is defined with respect to the ownership, use and disposal of forests, the procedure to ensure the protection, reproduction and use of forest resources.

Key words: procedural legal relations, possession, use, dispose of, forest.

Надійшла до редакції 17.09.2012 р.